

nuje obecností, kterou by jí autoři rádi přisoudili.

Kognitivní přístup je aplikován na hnutí dělnické. Cílem této operace je prokázat obecnou platnost kognitivního přístupu, tentokrát na historicky starším materiálu a zároveň poukázat na kontinuitu stará-nová sociální hnutí. Větší pozornost věnovaná vnějšímu prostředí kognitivní praxe (především sociálně-ekonomickým souvislostem), by pravděpodobně autorům umožnila více zohlednit skutečnost, že shodnost funkcí sociálních hnutí – spatřovaná v generování nového vědění – je pouze jedním, a to značně formálním aspektem jejich existence. Vedle důležitých podobností je existence hnutí spjata také s neméně důležitými rozdíly, jež jsou odrazem kvalitativních změn v makrostruktuře společnosti.

Tím nejdůležitějším, co musí být o knize Eyermana a Jamisona řečeno, je však skuteč-

nost následující. Autoři reagují na značnou fragmentaci vidění problému sociálních hnutí a kognitivním přístupem nabízejí přemostění mnoha trhlin v jejich současné teorii (především mikro-makro spojení a stará-nová sociální hnutí). Uznalý čtenář nemůže nepřipustit, že v tomto ohledu je jejich kniha nepochybně významným počinem. Nelze ovšem zároveň nevidět, že onen nesoulad mezi koncepcí sociálních hnutí tak, jak ji zformovala Evropa (kladoucí větší důraz na otázku, proč hnutí vznikají) a Amerika (zdůrazňující spíše otázku, jak hnutí vznikají) v zásadě překonán nebyl. Eyerman s Jamisonem tak spíše „jen“ daleko systematictější než jejich předchůdci odpověděli na otázku, jakou úlohu sociální hnutí hrají v procesu společenských změn. To však rozhodně není málo.

František Znebežánek

Robert D. Putnam (with Robert Leonardi and Raffaella Y. Nanetti): Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy

Princeton, NJ: Princeton University Press
1993, 273 p.

V roce 1968 se rozhodla italská vláda konečně vyhovět ustanovením ústavy z roku 1948 o regionech a schválila zákon o volbách do regionálních zastupitelstev. O dva roky později byl schválen státní rozpočet, který zabezpečoval financování volených orgánů a příslušných úřadů na regionální úrovni (regional government) a byla zvolena regionální zastupitelstva. A v téže roce si R. Putnam a jeho kolegové, zabývající se italskou politikou, uvědomili, jak mimořádnou příležitostí je studovat tento společenský experiment, v němž se budují nové instituce regionálního stupně veřejné správy, a to ve stejném čase a svojí formální strukturou stejné pro všechny regiony, přičemž regiony se vzájemně silně liší po stránce sociální, ekonomické, politické i kulturní. První otázka, kterou si R. Putnam položil, byla: jak se bude nová instituce – regionální stupeň veřejné správy (regional government) – rozvíjet a jak se bude adaptovat v sociálním prostředí konkrétního regionu? A

tak se začal systematický výzkum, trvající po celá dvě desetiletí, který přinesl zcela mimořádné výsledky.

Teoretický rámec výzkumu vymezují dvě teze neoinstitutinalistických teorií: „institute utvářejí politiku“ a „institute jsou utvářeny historií“. K oběma těmto tezím výzkum přinesl empirickou evidenci, jak bylo záměrem (s. 8): nejprve byla vzata za nezávisle proměnnou instituce a empiricky se zkoumalo, jak institucionální změna ovlivňuje identitu, moc a strategie politiků; pak byla instituce vzata jako závislá proměnná a zjišťovalo se, jak společenský kontext, v němž instituce pracuje, ovlivňuje její výkon (institutional performance), které rysy společenského kontextu ovlivňují výkon instituce nejsilněji a jak je výkon podmíněn historií.

Při výzkumu byly použity techniky kvalitativní i kvantitativní tak, aby přednosti i nedostatky jedné i druhé byly vyváženy. Každá kapitola knihy klade otázku, podává argumentovanou odpověď a klade otázky další. Kapitola 2. odpovídá na otázky typu: Vedlo ustavení nových regionálních institucí ke změnám v politické praxi v Itálii? Ovlivnilo to kooperaci občanů a elit, průběh sporů o věcech veřejných? Jak tato institucionální reforma

změnila chování lidí v politice? Ukázalo se, že nový regionální stupeň veřejné správy získal autonomii, emancipoval se od počátečních silných vlivů elit centrálních i lokálních, že se lépe vyzná v potřebách regionu, je daleko přístupnější a pohotověji reaguje na regionální problémy než ministerstva v Římě, která nahradil. Existence regionálních institucí veřejné správy napomáhá utváření umírněného, pragmatického a tolerantního stylu v politickém chování a při řešení konfliktů, vytváří „nový způsob dělání politiky“ (s. 61). Na druhé straně se ukázalo, že některými reformátory očekávaná efektivita v administrativě se nedostavila. A že reforma nevedla ke stírání historických rozdílů mezi severními a jižními regiony Itálie.

Jak si tedy vedly instituce regionálního stupně veřejné správy v jednotlivých regionech? Někde byly inovativní, dobře hospodařily, administrativa dobře fungovala, v některých ne. 12 indikátorů zahrnuje zkonstruovaná míra „výkonu instituce“ a že asi nebyla zvolena špatně, o tom svědčí vysoké korelace této míry a spokojenosti občanů a lokálních elit s výkonem regionální instituce. Je nasnadě otázka, proč byly některé regiony úspěšnější než jiné. Co vysvětluje rozdíl ve výkonu institucí?

Socioekonomická modernita regionu je odpovědná za rozdíly ve výkonu veřejné správy na regionální úrovni; čím bohatší region, tím úspěšnější jeho správní a samosprávné instituce – je jedna z možných odpovědí a je platná potud, že vysvětlila rozdíly mezi regiony severu a jihu. Uvnitř těchto dvou skupin už explikativní sílu nemá.

R. Putnam otestoval další faktory, na něž předběžná analýza upozornila, že by mohly rozdíly vysvětlit. Avšak sociální stabilita, urbanizace, vzdělání, stabilita personální skladby institucí nijak k vysvětlení rozdílů nepřispěly, jak ukázala analýza podrobná. R. Putnam zjistil, že čím vyšší je index občanské společnosti, tím vyšší je míra výkonu regionálních institucí a dovozuje, že tím úspěšnější jsou jeho správní a samosprávné instituce. Analýza dat dokládá charakteristiky občanských regionů i ne-občanských. Kapitulu 4. autor uzavírá (s. 120): „Důkazy probrané v této kapitole jsou jednoznačné: občanský kontext je

důležitý pro to, jakým způsobem instituce pracuje. Zdaleka nejdůležitější faktor pro vysvětlení dobré vlády je stupeň, k němuž se sociální a politický život regionu blíží ideálu občanské společnosti. ... Proč jsou některé regiony více občanské než jiné?“

R. Putnam dokládá v 5. kapitole, že regiony charakterizované občankostí (civiness) v Itálii 20. století jsou vesměs ty samé, u nichž lze prokázat občanské tradice nejen v 19., ale už ve 12. století, a že mají stabilní vliv. Dále dokazuje, že v průběhu 20. století v Itálii mají občanské tradice vliv na socioekonomický rozvoj a nikoli opačně a že tento vliv je silnější než vliv předcházejícího stupně socioekonomického vývoje na stupeň následující. Proč má minulost takovou sílu? Odpověď nalézá R. Putnam v konceptu sociálního kapitálu – důvěra (trust), normy vzájemnosti (norms of reciprocity), sítě občanské angažovanosti, účasti (networks of civic engagement). Sociální kapitál má tu vlastnost, že je tím větší, čím víc se ho užívá a mizí, když se užívat přestane; rozvíjí se jedním nebo druhým směrem (in vicious and virtuous circle) ke dvěma typům společenské rovnováhy: občanské (civic equilibrium), charakterizované vzájemností a důvěrou, a Hobbesovské (Hobbesian equilibrium), charakterizované závislostí a vykořisťováním. Obě mají schopnost držet společnost pohromadě, ovšem na různé úrovni účinnosti a institucionálního výkonu. Tam, kde byly normy vzájemnosti a sítě občanské účasti ztělesněny v různých organizacích s převažující horizontální vazbou, tyto vazby pojistily zvýšení úrovně výkonu institucí a ekonomiky. „Kde normy a sítě občanské angažovanosti chybí, výhled na kolektivní akci je ponurý. ... Pro politickou stabilitu, pro efektivitu vládnutí, dokonce i pro ekonomický pokrok může být sociální kapitál důležitější než fyzický nebo lidský kapitál. Mnoho z bývalých komunistických společností mělo chudé občanské tradice před tím, než komunismus přišel, a totalitní pravidla zneužila dokonce i tento omezený sociální kapitál. Bez norem vzájemnosti a sítí občanské angažovanosti se zdá pravděpodobnější Hobbesovský výsledek – amorální familita, klientelismus, bezzákonnost, neefektivní vláda a ekonomická stagnace – než úspěšná demo-